

Лекція 1. Основні поняття. Класифікація видів спорту

Мета: засвоїти основні поняття олімпійського та професійного спорту; розглянути класифікацію видів спорту; усвідомити зв'язок між різновидами сучасного спорту.

План

1. Вступ до дисципліни.
2. Різновиди сучасного спорту.
3. Взаємозв'язок між різновидами сучасного спорту.
4. Основні поняття професійного спорту.
5. Основні поняття олімпійського спорту.
6. Класифікації видів спорту.

Ключові терміни та поняття: олімпійський спорт, професійний спорт, масовий спорт, спортсмен-професіонал, маркетинг, спонсорство, асоціація спортсменів-професіоналів, олімпійська символіка, види спорту.

1. Вступ до дисципліни

Предметом вивчення дисципліни «Олімпійський та професійний спорт» є історія становлення й розвитку олімпійського та професійного спорту, вплив кожного з них на особистість і суспільство; виявлення впливу соціально-економічного стану суспільства на розвиток олімпійського та професійного спорту; встановлення взаємозв'язку олімпійського та професійного спорту з іншими сферами суспільної діяльності; характеристика видів професійного спорту; визначення оптимальної організаційної структури олімпійського та професійного спорту, економічних і правових засад; обґрунтування ефективних методів відбору й підготовки спортсменів; аналіз стану й перспектив розвитку професійного спорту в цілому у світі та в Україні зокрема.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Олімпійський та професійний спорт» є засвоєння системи знань з олімпійського та професійного спорту (основні поняття та їх тлумачення; історія розвитку; соціальні, економічні й маркетингові аспекти; спортивне тренування й перспективи розвитку олімпійського та професійного спорту).

Основні завдання вивчення дисципліни «Олімпійський та професійний спорт»:

- ❖ ознайомлення з історією виникнення олімпізму, професіоналізму;
- ❖ усвідомлення завдань і функцій олімпійського та професійного спорту;
- ❖ набуття уявлення про особливості організації та управління олімпійським і професійним спортом;
- ❖ засвоєння основних підходів до комерціалізації олімпійського спорту;
- ❖ ознайомлення з особливостями системи відбору та орієнтації спортсменів високої кваліфікації;

❖ з'ясування особливостей системи підготовки і змагальної діяльності в олімпійському та професійному спорті.

2. Різновиди сучасного спорту

Сьогодні виокремлюють три різновиди сучасного спорту, що мають різну цільову спрямованість та критерії ефективності:

- 1) олімпійський спорт;
- 2) масовий спорт;
- 3) професійний спорт.

В *олімпійському спорті* вся діяльність спрямована на підготовку до Олімпійських ігор та їх успішне проведення. Найвищим критерієм ефективності підготовки спортсменів є здобуття золотої медалі.

В основі *масового (народного) спорту* лежить використання засобів спорту для гармонійного розвитку людини, зміцнення її здоров'я та профілактики захворювань, самоствердження й самопізнання, раціональної організації дозвілля.

Професійний спорт – сфера розважального бізнесу, в якій спортсмени є робочою силою, а доходи – основним критерієм ефективності. Спортивна майстерність, високі результати є лише дієвим засобом для отримання прибутку.

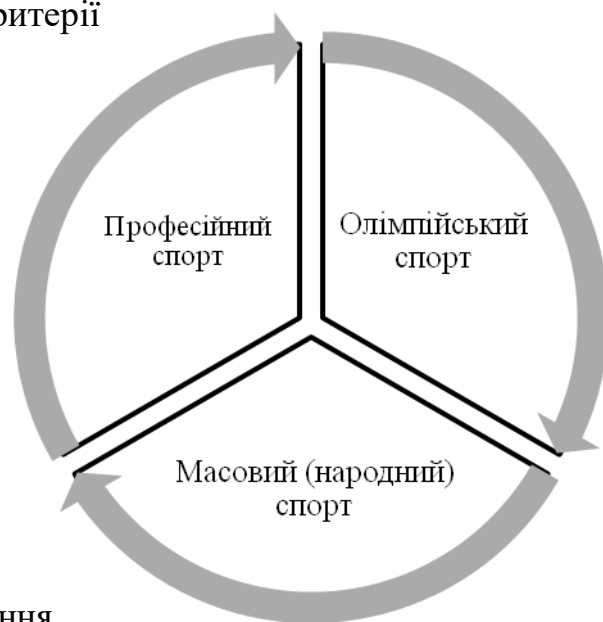
3. Взаємозв'язок між різновидами сучасного спорту

Олімпійський, масовий і професійний спорт мають принципові розбіжності, що, однак, не виключає наявності певних спільних рис та тісної взаємодії між ними.

Багато спортсменів, які досягли значних успіхів в олімпійському спорті, часто переходять у професійний спорт та укладають відповідні контракти. Найбільш яскраво це проявляється в баскетболі, хокеї із шайбою, бейсболі, боксі та інших видах спорту. Видатні спортсмени-професіонали (наприклад, тенісисти) охоче беруть участь в олімпійських турнірах, вважаючи їх дуже важливими для підтримання та підвищення свого рейтингу.

Олімпійський спорт є потужним стимулом для розвитку масового спорту, залучення до нього мільйонів людей різного віку, а особливо дітей і молоді. Водночас з масового спорту відбирають талановитих спортсменів, які в подальшому досягають значимих результатів в олімпійському та професійному спорті.

На сучасному етапі розвитку посилюються специфічні риси олімпійського, масового та професійного спорту, завдяки чому відбувається їх виокремлення в самостійні галузі діяльності. Це стосується не тільки цільової

спрямованості та критеріїв ефективності, але й організаційно-управлінської, соціально-правової та фінансово-економічної діяльності. Принципові відмінності відзначаються також у системі відбору спортсменів і плануванні змагань, побудові процесів підготовки спортсменів на всіх етапах і багаторічного вдосконалення.

4. Основні поняття професійного спорту

Професійний спорт – різновид підприємницької діяльності спортсменів-професіоналів і спортивних функціонерів, метою якої є створення спортивного видовища, що стає своєрідним товаром. Необхідною умовою реалізації такого товару є його висока якість, що забезпечується майстерністю спортсменів, гострою конкуренцією між окремими спортсменами, командами, високоефективним маркетингом. У цих умовах споживачами спортивного видовища стають як глядачі, так і інші суб'єкти ринку – промислові компанії, засоби масової інформації та, в окремих випадках, держава.

Принципово важливо викликати інтерес глядачів до пропонованого видовища. Глядацький інтерес не тільки забезпечує доходи від продажу квитків, різноманітних товарів і послуг, але і є першочерговою умовою для укладання угод між лігами, клубами, спортсменами, з одного боку, та спонсорами й засобами масової інформації – з іншого. Реалізація спортивного видовища дає можливість організаціям професійного спорту та спортсменам компенсувати витрати, пов'язані з їх підприємницькою діяльністю, а при сприятливому збігу обставин – отримувати прибуток.

Розрізняють два основних підходи до розвитку професійного спорту: *комерційно-спортивний* та *спортивно-комерційний*. Основою *першого підходу* є прагнення отримати максимальні доходи і прибутки. При цьому спортивна діяльність і спортивний результат розглядаються лише як засіб досягнення мети. Цей підхід домінує в *американському професійному спорті*.

В основі *другого підходу*, що більш характерний для *міжнародного та європейського професійного спорту*, лежить насамперед спортивний результат, гострота спортивної боротьби є пріоритетним моментом і обов'язковою умовою спортивного бізнесу. Розвиток професійного спорту спортивно-комерційного типу стимулює великий суспільний інтерес, що виражається у фінансовій підтримці професійного спорту з боку держави.

Як і будь-яка сфера людської діяльності, професійний спорт має свою специфічну термінологію: професійний спорт, спортсмен-професіонал, професійна спортивна ліга, професійний спортивний клуб, бізнес, маркетинг, спонсорство, асоціація спортсменів-професіоналів тощо. Тлумачення цих термінів і понять потрібно запам'ятати.

Спортсмен-професіонал – кваліфікований спортсмен, який визнав спорт своєю основною професією та уклав трудову угоду (контракт) з відповідною організацією чи приватною особою (клуб, команда, менеджер).

У популярній і навіть науковій літературі 60-80-х років, яка виходила друком у країнах соціалістичної співдружності, професійний спорт і спортсмени-професіонали характеризувалися виключно негативно і з ідеологічних позицій. Ось найбільш поширені заголовки того часу: «Професійний спорт антигуманний за своєю суттю», «Професійні спортсмени – раби XX століття», «Бізнес і спорт – поняття несумісні». Багато в чому така позиція підтримувалася Міжнародним олімпійським комітетом (МОК), який активно виступав проти професіоналізації та комерціалізації олімпійського спорту, не допускаючи спортсменів-професіоналів до участі в Олімпійських турнірах.

Проте наприкінці XX ст. ставлення до професійного спорту і спортсменів-професіоналів як у МОК, так і в країнах, які раніше його не визнавали, допускали упередженість і необ'єктивність, кардинально змінилося. Сьогодні в Україні та інших країнах Східної Європи професійний спорт поступово перетворився на престижну сферу діяльності. Відтак спортсменів-професіоналів почали сприймати як висококваліфікованих фахівців, які професійно виконують свою роботу та одержують за це адекватні й гідні винагороди. Змінилося і ставлення МОК до професійного спорту. МОК не тільки допускає спортсменів-професіоналів до Олімпійських ігор, але і всіляко стимулює їх участь у цих спортивних турнірах. Згідно із правовими документами МОК спортсменом-професіоналом вважається той, хто підписав трудовий контракт з організацією чи приватною особою і тим самим визнав, що спорт є його основною трудовою діяльністю.

Професійна спортивна ліга (асоціація, спілка, федерація, рада) – об'єднання професійних клубів, команд, спортсменів із метою здійснення спільної спортивної та підприємницької діяльності.

Професіональні спортивні ліги розробляють стратегію і тактику спортивної та підприємницької діяльності, системи змагань і правила їх проведення, організовують і проводять змагання серед спортсменів-професіоналів, здійснюють загальне керівництво діяльністю клубів із метою отримання більш високих доходів.

Професійний спортивний клуб (команда) – приватна, акціонерна чи корпоративна організація, яка об'єднує різні групи людей для участі в спортивному бізнесі.

Бізнес – будь-який вид підприємницької діяльності, що спрямована на отримання доходів.

У спортивному бізнесі беруть участь функціонери, тренери, обслуговуючий персонал, спортсмени-професіонали, агенти спортсменів, Асоціації спортсменів-професіоналів, спортивні судді, спортивні журналісти, власники спортивних споруд та інші категорії працівників.

Маркетинг – система заходів з вивчення споживчого ринку й активного впливу на споживачів із метою розширення ринку збуту товарів або послуг.

Кінцева мета маркетингу полягає в отриманні найбільшого прибутку у відповідному виді підприємницької діяльності. Для цього необхідно:

вивчення попиту на товари чи послуги та визначення їх асортименту; встановлення оптимальних цін на відповідні товари або послуги; ефективна реклама товарів або послуг; дослідження способів стимулювання збуту товарів або послуг. Маркетинг – це різновид комерційної активності, що сприяє отриманню великих доходів і більш повному та якісному задоволенню підприємцями потреб споживачів. Це своєрідна філософія спортивного бізнесу.

Спонсорство – ділова угода, згідно з якою одна сторона (спонсор) надає матеріальні засоби (гроші, товари, послуги) іншій стороні (клубу, команді, спортсмену) з метою реклами власної продукції чи отримання певних привілеїв (наприклад, звільнення від податків).

Нині функціонування і професійного, і олімпійського спорту без спонсорства є практично неможливим.

Асоціація спортсменів-професіоналів – галузева профспілка, діяльність якої спрямована на розширення прав спортсменів-професіоналів і поліпшення їх добробуту.

Спортсмени-професіонали об'єднуються в асоціацію, щоб захищати свої інтереси в спортивному бізнесі перед власниками команд і спортивними функціонерами, об'єднаними в потужну організацію – лігу. Спортсмени-професіонали є учасниками спільного бізнесу, але їх інтереси не збігаються з інтересами власників клубів і керівників ліг. Вони через свої асоціації домагаються від власників клубів поліпшення умов праці та збільшення частки доходів, справедливо вважаючи, що саме вони є основою цього різновиду бізнесу.

Спортивні функціонери – це власники команд, адміністративні працівники спортивних ліг і клубів, тренери, а також люди різних професій, які вивчають споживчий ринок із метою надання спортивних послуг, ведуть пошук найбільш ефективних форм функціонування того чи іншого виду професійного спорту, здійснюють зв'язки з громадськістю, займаються рекламою.

5. Основні поняття олімпійського спорту

До переліку найбільш важливих понять олімпійського спорту входять: олімпійський прапор, олімпійська емблема, олімпійський девіз та олімпійський гімн.

Олімпійський прапор являє собою біле шовкове полотнище з вишитою на ньому олімпійською емблемою.

Автором олімпійської емблеми є П'єр де Кубертен (1913). Прапор 1920 року, представлений на Олімпійських іграх в Антверпені, був змінений на новий у 1988 році. Замайорів він на XXIV Олімпійських іграх у Сеулі. Попередній прапор зберігається нині в музеї Олімпійських ігор в Лозанні (Швейцарія). Прапор олімпійського руху являє собою біле полотно, в центрі якого зображено олімпійську емблему.

Олімпійська емблема являє собою 5 переплених між собою кілець, розміщених у два ряди (три кільця у верхньому та два в нижньому).

Кольори кілець йдуть зліва направо в такому порядку: блакитне, жовте, чорне, зелене, червоне. Кільця з'єднані в ланцюжок, у формі букви W, причому крайні (блакитне та червоне) перетинаються тільки з одним іншим кільцем, центральні – з двома кільцями кожне.

Кільця символізують п'ять континентів. Однак усупереч поширеній версії кожне з кілець не відноситься до якогось конкретного континенту. Шість кольорів (разом із білим фоном полотнища) скомбіновані таким чином, що представляють національні кольори всіх без винятку країн світу.

Олімпійський девіз *«Швидше, вище, сильніше!»* являє собою переклад латинського вислову *«Citius, Altius, Fortius»*.

Гасло придумав французький священик Анрі Дідом, а запропонував П'єр де Кубертен при заснуванні Міжнародного олімпійського комітету в 1894 році. Вперше воно було виголошене на VIII літніх Олімпійських іграх у Парижі (1924).

Олімпійський гімн – музичний твір (кантата), написаний грецьким композитором Спіросом Самарасом.

Автором тексту гімну став Костіс Паламас. Першим президентом МОК був обраний грецький поет Деметріус Вікелас. Олімпійський гімн вперше прозвучав на церемонії відкриття I Олімпійських ігор (1896). У наступні роки, аж до Олімпіади в Кортіна-д'Ампеццо (1956), країна-організатор Ігор доручала своїм музикантам щоразу створення нового гімну. З 1960 року олімпійський гімн Самараса отримав нове життя. З цього часу він переважно виконувався офіційною мовою тієї країни, в якій проводилися Олімпійські турніри. Винятком стали інструментальні версії, виконані в 1972, 1992, 2006 та 2012 рр. Окрім того, гімн декілька разів виконувався грецькою мовою (1976, 1988, 2008 та 2010 рр.) або ж у двох версіях – грецькою та мовою країни-господаря (1980 та 2000 рр.).

Ознайомтеся з текстом олімпійського гімну, перекладеного українською мовою. Які ідеали в ньому закладені?

6. Класифікації видів спорту

Розвиток спорту в усьому світі обумовив виникнення та розвиток великої кількості його окремих видів. На сьогодні їх налічується понад 200. Кожен із них характеризується своїм предметом змагання, особливим складом та організацією дій, способами ведення змагальної боротьби і правилами змагань. У спорті є різні класифікації його видів.

Залежно від специфіки предмета змагань і характеру рухової активності всі види спорту поділяються на шість груп (Рисунок 1).

Рисунок 1 – Неолімпійська класифікація видів спорту

- ❖ *Перша група – атлетичні види спорту, які характеризуються активною руховою діяльністю з граничним проявом фізичних і вольових якостей спортсмена.*
- ❖ *Друга група – види спорту, в яких рухова діяльність спортсмена спрямована на керування засобами пересування.*
- ❖ *Третя група – види спорту з використанням спеціальної спортивної зброї.*
- ❖ *Четверта група – види спорту, що ґрунтуються на зіставленні результатів конструкторської діяльності.*
- ❖ *П'ята група – види спорту, пов'язані з пересуванням по місцевості.*
- ❖ *Шоста група – види спорту, в яких діяльність спортсмена носить характер абстрактно-композиційного мислення.*

☞ Проте ця класифікація неприйнятна для олімпійського спорту, оскільки згідно з Олімпійською хартією (детальну характеристику цього документа подано в темі 4) деякі види спорту з наведених вище груп не можуть бути представлені в програмах Олімпійських ігор як такі, що не відповідають основним критеріям, які пред'являються до олімпійських видів спорту. Це насамперед види спорту, дисципліни чи види змагань, у яких результати передусім залежать від механічної рушійної сили. Тому так звані технічні види спорту, що належать до другої та четвертої груп

(автомобільний спорт, водно-моторний спорт, літаковий спорт, мотоциклетний спорт, автомодельний спорт, судномодельний спорт та ін.), не можуть бути включені до програми Олімпійських ігор. Не входять до неї також види спорту п'ятої та шостої груп.

Поцікавтеся, яким вимогам має відповідати вид спорту для набуття статусу олімпійського.

Види спорту й дисципліни, які входять до програми Ігор Олімпіад і зимових Олімпійських ігор, прийнято розподіляти за іншим принципом. Найбільш поширеною є класифікація, яка *відображає специфіку рухів, а також структуру змагальної та тренувальної діяльності*, характерну для різних видів спорту.

Ця класифікація включає такі види спорту (Рисунок 2):

- ❖ циклічні;
- ❖ швидкісно-силові;
- ❖ складнокоординаційні;
- ❖ єдиноборства;
- ❖ спортивні ігри;
- ❖ багатоборства й комбіновані види.

У спеціалізованій літературі наводиться також класифікація олімпійських видів спорту, що базується на аналізі структури рухових дій. Згідно з нею виокремлюють види спорту із *циклічною, ациклічною та комбінованою структурою рухів*.

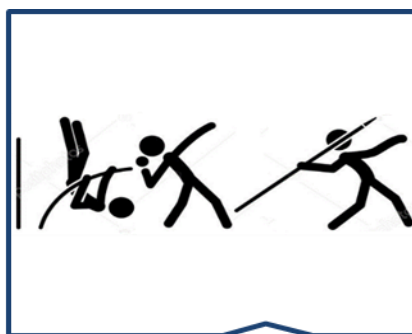
Для видів спорту із *циклічною структурою рухів* характерне багаторазове повторення стереотипних циклів рухів.

Види спорту з *ациклічною структурою рухів* характеризуються різкою зміною характеру рухової активності.

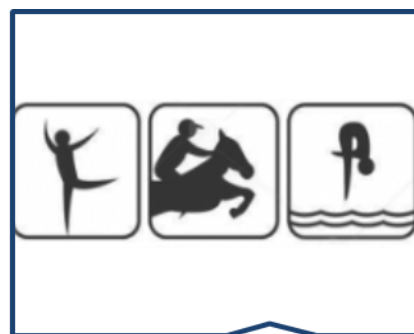
У видах з *комбінованою структурою рухів* відбувається поєднання роботи циклічного й ациклічного характеру.

циклічні види спорту

швидкісно-силові види спорту

складнокоординаційні види спорту

Рисунок 2 – Олімпійська класифікація видів спорту

Види спорту, спортивні дисципліни й види змагань можуть бути згруповані також і залежно від *особливостей взаємодії спортсменів*. Це доповнює класифікацію, побудовану на основі специфіки рухових дій і структури змагальної діяльності (табл. 1).

Таблиця 1– Класифікація видів спорту, спортивних дисциплін і видів змагань залежно від характеру міжособистісних взаємодій спортсменів (Barth, 1994)

Характер міжособистісних взаємодій	Вплив		
	Непряний	Прямий	Із ризиком травмування
Індивідуальні	Легкоатлетичні метання, важка атлетика, фігурне катання	Бігові дисципліни легкої атлетики, плавання	Бокс, різноманітні види боротьби, фехтування
Сумарно-групові	Командні змагання з п'ятиборства, спортивної гімнастики		Естафети в легкоатлетичному бігу та лижних перегонах
Синхронно-групові	Бобслей (двійка, четвірка), санний спорт (двомісні сани)	Веслування (командні човни)	
Функціонально-групові	Парне катання, танці	Теніс, настільний теніс (пари), волейбол	Велоспорт (групові перегони), футбол, хокей, гандбол, баскетбол

Згідно з *міжнародним статусом*, що відображає географічне поширення видів спорту, а також кількість країн, що їх культивують, олімпійські види спорту умовно поділяються на:

- ❖ міжнародні;

- ❖ поширені в переважній більшості країн;
- ❖ регіональні;
- ❖ види спорту, що культивуються лише в деяких країнах;
- ❖ народно-національні (поширені серед окремих націй і народів).

У міру зростання популярності спорту й розвитку міжнародного спортивного руху регіональні та навіть народно-національні види нерідко набувають статусу міжнародних. Зростанню популярності різних видів спорту значною мірою сприяють діяльність міжнародних спортивних організацій та загальні тенденції розвитку олімпійського спорту, включаючи комерційні й політичні аспекти.

? Питання для самоконтролю

1. Окресліть мету навчальної дисципліни «Олімпійський та професійний спорт».
2. Сформулюйте основні завдання дисципліни «Олімпійський та професійний спорт».
3. Назвіть та охарактеризуйте різновиди сучасного спорту.
4. Наведіть приклади взаємозв'язку між різновидами видів спорту.
5. Які підходи до розвитку професійного спорту існують? Охарактеризуйте їх.
6. Дайте визначення основних понять професійного спорту.
7. Дайте визначення основних понять олімпійського спорту.

Тести

1. *Укажіть дисципліну, предметом вивчення якої є історія виникнення й розвиток олімпійського та професійного спорту, його вплив на особистість і суспільство, а також встановлення взаємозв'язку з іншими сферами суспільної діяльності:*
 - а) олімпійський та професійний спорт;
 - б) професійна майстерність тренера;
 - в) теорія спортивного тренування з основами методик.
2. *Укажіть мету дисципліни «Олімпійський та професійний спорт»:*
 - а) засвоєння системи знань з олімпійського та професійного спорту (основні поняття; історія розвитку; соціальні, економічні й маркетингові аспекти; спортивне тренування й перспективи розвитку олімпійського та професійного спорту);
 - б) вивчення особливостей проведення змагань у професійному та олімпійському спорті;
 - в) вивчення особливостей проведення Олімпійських ігор.
3. *У якій сфері спортивної діяльності спортсмени є працівниками розважального бізнесу?*
 - а) у професійному спорті;
 - б) в олімпійському спорті;
 - в) у масовому (народному) спорті.
4. *В основі якого виду спортивної діяльності лежить використання засобів фізичної культури для гармонійного розвитку людини, зміцнення здоров'я та профілактики захворювань, самоствердження і самопізнання, раціональної організації дозвілля?*

- а) у професійному спорті;
- б) в олімпійському спорті;
- в) у масовому (народному) спорті.

5. *Який вид спортивної діяльності є потужним стимулом для розвитку масового спорту, залучення до нього мільйонів людей різного віку, особливо дітей і молоді?*

- а) професійний спорт;
- б) олімпійський спорт;
- в) масовий (народний) спорт.

6. *У якому виді спортивної діяльності найвищим критерієм ефективності є здобуття золотої медалі?*

- а) у професійному спорті;
- б) в олімпійському спорті;
- в) у масовому (народному) спорті.

7. *У якому виді спортивної діяльності основним критерієм ефективності є отримання прибутку?*

- г) у професійному спорті;
- д) в олімпійському спорті;
- е) у масовому (народному) спорті.